

RAMON ALBERCH I FUGUERAS

(Arxiu Municipal de Girona)

JOAN BOADAS I RASET

(Arxiu Municipal de Salt)

Recently local and regional museums and records have proliferated greatly, but lack of resources and planning has often caused an unfortunate overlap of functions between records and museums. This is why it is imperative to define the functions of each, even though for reasons of economy they could both be installed in the same building.

Aquesta comunicació pretén de contribuir a la necessària delimitació de l'àmbit d'actuació de dues institucions implicades en la gestió i difusió del patrimoni cultural: els arxius i els museus, tant per assenyalar-ne l'especificitat de llurs funcions i l'abast del seu camp d'actuació, com per mostrar-ne aquells àmbits on es fa imprescindible la col·laboració.

En aquest sentit, els autors som conscients que aquesta primera aproximació al tema —breu i sintètica alhora— caldrà aprofundir-la en l'esdevenidor amb una anàlisi més pormenoritzada, tot eixamplant-la a d'altres disciplines més o menys properes com ara la Biblioteconomia i el Documentalisme.

En darrer terme, entenem que el buit legislatiu que s'experimenta en l'àmbit del patrimoni cultural fomenta el confusionisme pel que fa a les funcions que han d'exercir ambdós equipaments en la societat contemporània, i que tant per evidents raons de rendibilitat de les inversions esmerçades en aquest camp com per garantir el millor aprofitament dels béns públics que s'hi conserven cal debatre aquest tema amb una certa profunditat.

CONCEPTE I FUNCIONS

Les definicions dels organismes internacio-

nals (CIA/ICA, ICOM) i les de la legislació vigent (Llei 16/85 del PHE, per exemple), indiquen amb força claredat la diferent concepció d'arxiu i de museu.

Del primer hom en pot retenir que es tracta d'un conjunt de documents de qualsevol naturalesa (és a dir, independentment de la seva forma i del seu suport) generats a partir d'una activitat administrativa (en el sentit més ample del terme) i reunits orgànicament. Pel que fa al museu, del contingut de les seves definicions es pot remarcar que es tracta d'una institució que *adquireix* (bé a partir de compra, donació o intercanvi), conserva i documenta uns determinats testimonis materials i, sobretot, els exposa amb finalitats d'estudi, d'educació i de delectació.

D'aquestes afirmacions se'n pot deduir la «inevitabilitat» de l'existència d'arxius i la «voluntarietat» (desitjable, certament) de l'existència de museus. L'arxiu neix espontàniament, com a sedimentació documental d'una activitat pràctica, administrativa o jurídica (LODOLINI, 1984). No es tracta del resultat d'una reunió d'elements de procedències diverses que puguin formar una col·lecció, sinó al contrari, d'elements que no tenen una existència independent, integrats dins d'una estructura global de documentació que és essencial per a comprendre el seu significat (GAUYE, 1984). No existeix, per tant, el caràcter d'individualitat del do-

Aixa . 2

(1787)

cument, sinó que aquest únicament adquireix la seva significació quan se'l posa en relació amb el conjunt documental d'on prové (principi de respecte dels fons). Com ha indicat Jenkinson (1948), un document tret d'un fons d'arxiu no pot expressar per ell mateix més del que ho faria un os separat de l'esquelet d'un animal extingit i desconegut. Aquest mateix caràcter inevitable de l'arxiu el converteix en una institució receptora: els documents produïts s'integren de manera «natural» a l'arxiu, que en contreu l'obligació de conservar-los, d'organitzar-los i de difondre'ls.

El museu, en canvi, és una institució col·lectora lligada de manera indefectible a la noció de col·lecció: no existeix museu sense col·lecció (FAIRE UN MUSÉE, 1986) que, lògicament, haurà d'oïre a criteris científics. Els objectes adquirits ho seran en funció de la seva individualitat i/o singularitat, amb la intenció d'assolir els objectius que han estat definits en un projecte museològic previ. «Per poder ser admès un objecte, caldrà que aquest reuneixi alguna circumstància històrica, artística, científica o tècnica d'acord amb la política d'adquisicions que hagi aprovat el Patronat». Articles 9 i 8 respectivament, dels reglaments del «Museu de Badalona» i del «Museu Comarcal del Maresme. Mataró». L'avaluació, per tant, és prèvia a l'adquisició i, una vegada integrat l'objecte a la col·lecció continuarà mantenint la seva individualitat, atès que un mateix objecte pot prendre un sentit i un valor molt diferents si se'l situa a l'entorn d'uns o altres objectes (GIRAUDY, 1977).

Després de l'adquisició, la constitució de les col·leccions i la documentació dels objectes, l'activitat essencial del museu i la finalitat de la seva acció és l'exposició de les peces amb l'objectiu de crear un contacte directe entre la col·lecció i els visitants. La dificultat de la tasca de museògraf consisteix a traduir l'objecte molt clarament per a la seva presentació a les diverses categories de públic. Aquest missatge no passa pels mots escrits ni per la paraula, sinó que és contingut dins de l'obra o objecte singular, únic o banal, irremplaçable com a instrument d'educació.

de cultura o d'informació (GIRAUDY, 1977). Aquestes diferències de gènesi i concepció d'ambdues institucions comporten també unes diferències de mètode entre arxius i museus. Malgrat que en ambdós casos s'utilitza el terme classificació, la seva significació és absolutament diferent (LIBERALLI, 1982; SCHELLENBERG, 1958). No pot existir, en el cas dels arxius, la classificació d'un fons basada en criteris subjectius (aplicant un quadre realitzat a priori), sinó que cal oferir-la en un quadre estructurat que reflecteixi els organismes i activitats de la institució d'on provingui. La classificació no la crea l'arxiver, li ve imposada per la pròpia documentació i, en tot cas, l'haurà de respectar, reconstruir o refer (HEREDIA, 1986). La classificació establerta serà el reflex de les circumstàncies originals de la creació de la documentació. La col·locació de cada unitat arxivística, que generalment és un grup o sèrie, només es pot decidir en relació a totes les altres unitats generades per l'organisme productor (SCHELLENBERG, 1958).

La classificació en l'àmbit museístic, permet la utilització de quadres que, evidentment, són basats en criteris científics, però apriorístics. Hom utilitza un sistema de classificació determinat, però el mateix caràcter d'individualitat de l'objecte pot permetre'n la utilització d'un altre que s'adigui més a les característiques d'una determinada col·lecció. («Com es pot veure, hem treballat bàsicament en la classificació genèrica dels objectes per la seva funció, ja que aquest és un dels seus principals atributs. Hauríem pogut realitzar aquesta classificació per qualsevol altra raó, per exemple: per materials, per èpoques, per estils, per disciplines,...»). MONTSERRAT, ..., 1982). En definitiva, i amb les excepcions necessàries, un sistema de classificació universal podria ser seguit pels museus, mentre que la classificació d'arxius s'ha de sotmetre a l'estructura dels òrgans generadors i a la naturalesa del material generat (LIBERALLI, 1982).

Les diferències establertes entre les dues disciplines creiem que ens permeten establir una premissa fonamental: els documents pertanyen a l'àmbit d'actuació de l'ar-

xiu i els ol
seu. Aque
presenta
mentació
ques i, co
xius públi
quan fa re
nyent a ar
nats tipus
d'història
sobretot e
trial conc
clamen la
vístics qu
sig, i en se
provocar
nostre en
cap de les

En primer de conser-
xen, en m-
fons musi-
singularem
luminosos
plotats s'
sos. Exige
pecialitza-
sistemes
de descrip-
abans es-
nificació
tercer lloc
ca musec-
més el d-
atreure l'
documen-
història (C

D'altra banda, l'arxiu detingutment ha vingut existents una referència a aquest forat de recerca tasca de veurà afa que classa descripció seu conti la docum

xiu i els objectes (en sentit ampli) al del museu. Aquesta premissa, que generalment no presenta fisures quan es tracta de documentació generada per institucions públiques i, conseqüentment, custodiada en arxius públics, és qüestionada en ocasions quan fa referència a la documentació pertanyent a arxius privats o particulars. Determinats tipus de museus (especialment museus d'història i museus tècnics i monogràfics, sobretot els dedicats a una activitat industrial concreta d'una àrea determinada), reclamen la legitimitat de reivindicar fons arxivístics que són del seu interès. Aquest desig, i en segons quins casos aquesta realitat, provocaria un seguit d'interferències que, al nostre entendre, no beneficiarien en absolut cap de les dues disciplines.

En primer lloc, les condicions d'instal·lació i de conservació dels fons arxivístics difereixen, en moltes ocasions, de les aplicades als fons museològics. Segonament, els arxius, i singularment els arxius d'empreses, són voluminosos per naturalesa i per poder ser explotats s'han de proveir d'inventaris precisos. Exigeixen, per tant, locals i personal especialitzat (CAROUGE, 1985), atès que els sistemes de classificació i els instruments de descripció tenen, per les característiques abans esmentades, una concepció i una significació diferent en les dues disciplines. En tercer lloc, no cal oblidar que des d'una òptica museogràfica, el document a retenir és més el document espectacular, apropiat a atreure l'atenció, que no la llarga sèrie de documents ordinaris dels quals s'alimenta la història (CAROUGE, 1985).

D'altra banda, posseir els documents d'un arxiu determinat no significa en cap moment haver documentat un grup d'objectes existents en el museu (encara que hi facin una referència directa). L'explotació d'aquest fons d'arxiu (juntament amb d'altres recerques) és la que permetrà una correcta tasca de documentació que, lògicament, es veurà afavorida pel treball d'un professional que classifiqui i realitzi els instruments de descripció necessaris per a poder accedir al seu contingut. (Sobre l'important paper de la documentació dels objectes del museu,

POINSOT, 1986; ROYO, 1986).

Hi ha, encara, un factor importantíssim que contribueix a argumentar la premissa fa un moment plantejada. Ens estem referint al respecte a la total integritat de la producció documental d'una època determinada. És evident que l'objectiu del museu seria el de recuperar únicament aquells fons d'arxiu que fossin del seu particular interès (objectiu que va lligat indestriablement a la noció de col·lecció). Exemplificant la qüestió, un museu dedicat a una temàtica particular, voldria recollir aquells fons documentals que, al seu parer, fessin referència al contingut de les seves sales. En conseqüència, la resta d'arxius particulars que no hi tinguessin relació no atreurién la seva atenció i, en tot cas, caldria que un altre museu de temàtica diferent a l'anterior hi dediqués el seu interès. Les conseqüències d'aquesta actitud són ben evidents: fragmentació de la producció documental entre diferents institucions, sistemes de classificació i realització d'instruments de descripció absolutament heterogenis i, el que és més important, greus dificultats —i en ocasions impossibilitat— de poder realitzar estudis comparatius sobre una època o una àrea determinada.

Com ha indicat R.-H. Bautier (1970), la responsabilitat de conservar el patrimoni documental del país, de la regió, de la ciutat, comporta als arxius l'obligació de no limitar-se únicament als documents generats per l'activitat de les administracions públiques, sinó, també, als dels organismes parapúblics, de les col·lectivitats, de les empreses econòmiques, de les famílies i de particulars.

LA IMPRESCINDIBLE COL·LABORACIÓ

En aquest sentit, el remarcar les diferències bàsiques existents entre les dues institucions i les dues disciplines, i la constatació de l'existència d'uns camps d'actuació ben específics —la qual cosa es sustenta, com ja hem vist, en la formulació teòrica i en la seva materialització pràctica— no ha de ser

cap mena d'obstacle per al reconeixement de l'evidència d'uns punts de confluència i, per tant, de formulació d'aquelles àrees en les quals han de col·laborar per tal de realitzar amb més eficàcia les seves activitats.

Les conclusions emanades de trobades conjuntes d'arxivers, museòlegs i bibliotecaris esdevingudes al Regne Unit (1976) i a la vila italiana de Bellagio (1980) reforcen l'existència d'uns camps de col·laboració perfectament delimitats, tendents a la resolució dels problemes que els són comuns. Aquest seria el cas dels aspectes vinculats a la legislació, a la responsabilitat de la recollida de materials, del tractament de les col·leccions especials o factícies (particularment fotografies i altres documents audiovisuals), dels arxius privats (BOYLAN, 1984), de les tècniques de reprografia i de restauració, i de qüestions menors relatives a la gestió i a la terminologia (GAUYE, 1984).

A grans trets, aquesta col·laboració es pot sistematitzar en dos grans àmbits: acció pedagògica i política de difusió per una banda, i problemàtica tècnica comuna, per l'altra. Pel que fa al primer punt és gairebé sobrer d'insistir en la necessitat de difondre els béns que hom custodia, i de la inevitabilitat del plantejament d'una política educativa en base a l'ús pedagògic dels objectes i documents que es conserven.

La difusió va estretament vinculada a les publicacions —que dins de la seva possible polivalència es circumscriuen en el cas que ens ocupa a la descripció de les característiques dels fons custodiats i a l'edició de materials i dossiers de coneixement del medi— i als mitjans de comunicació, en tant que vehicles propagadors de la funció social i cultural d'ambdós equipaments. En alguns casos hom ha assajat amb èxit l'apropament d'importants col·lectius al seu coneixement, sobretot gràcies a la positiva incidència que ha significat la creació de serveis específics —departament d'educació, tallers d'història— i per l'impuls donat a programes d'actuació pensats primordialment per a sectors d'usuaris allunyats tradicionalment de l'ús d'aquests béns culturals (PEYPOCH, 1987; ALBERCH/BOADAS, 1989).

Les exposicions són també activitats concretes on s'evidencia clarament la confluència d'interessos, i on la utilització conjunta de documents —en general aquells més espectaculars— i d'objectes potencia la comprensió del tema de què es tracta. Tot i que l'organització d'exposicions de documents és una pràctica en desenvolupament en els arxius, en alguns casos amb la incorporació fins i tot d'objectes propis de museu (BOYLAN, 1984), és innegable que sovintegen els museus que utilitzen per a les seves exposicions temporals o permanents, documents o còpies de documents, cedits en dipòsit per institucions d'arxius. Aquest tipus de col·laboració és molt més intensa quan es tracta de museus monogràfics de caire biogràfic, teatral, literari o musical, on sovint el document —cartes manuscrites, partitures, esbossos— es converteixen en elements imprescindibles.

L'altre àmbit on és enriquidora aquesta col·laboració és en la resolució de la problemàtica derivada de la conservació, restauració i tractament dels documents audiovisuals, així com de l'ús de les tècniques reprogràfiques. Pel que fa a la conservació, i llevat de casos específics —fons fotogràfics, especimens arqueològics— tant els documents com els objectes exigeixen una temperatura i una humitat relativa gairebé idèntica i unes mesures de protecció del mateix tipus (GUIA, 1985; DUCHEIN, 1985). Tanmateix, l'ús de la reprografia —edicions de materials de divulgació, publicacions específiques— i de les tècniques de restauració són camps on també és profitós l'intercanvi d'experiències.

Però, possiblement, on l'actitud de col·laboració pot donar més bons resultats és en el tractament dels fons audiovisuals. La problemàtica de la classificació, ordenació, descripció, conservació, restauració, accés i reproducció de les fotografies, postals, diapositives, vídeos i pel·lícules és comuna a ambdós equipaments, i les mesures a adoptar força homogènies. En aquest sentit, hom tendeix a endegar una política d'adquisició i col·lecta dels esmentats documents en imatge per tal de poder documentar i il·lus-

trar l'
tòria
arxiu
al m
men
seus
ció -
vers
caso
resse
Quan
la so
nòm
unes
una
sèrie
que
dua

En d
col·l
ble
men
sobr
amb
(FAR
més
nats
rènci
plant
màti
crea
biogr
amb
d'inv

ELS
LA E

Aque
ció -
sonal
part
segu
en ur
dues
Arxiu
equip
sotm
dels
pot re

trar les peces, en el cas dels museus, i la història general de la col·lectivitat en el cas dels arxius. Si bé és cert que l'ús de la fotografia al museu tendeix a concentrar-se bàsicament en la necessitat de documentar els seus fons i controlar-ne el seu estat i evolució –i per tant, amb una atenció especial vers els objectes que atresoren– en alguns casos es produeix una concurrència d'interessos per part dels arxius i dels museus. Quan ambdós es troben en el mateix edifici la solució més pràctica i més rendible econòmicament i cultural és al de compartir unes mateixes instal·lacions o bé arribar a una entesa sobre la base de respectar una sèrie de prioritats temàtiques, de manera que s'eviti la duplicació d'esforços i la pèrdua o malmenament de fons.

En darrer terme, però, aquesta proposta de col·laboració és més fàcilment materialitzable en els casos en què ambdós equipaments pertanyen a una mateixa institució, i sobretot en les municipalitats on es compta amb Arxiu Municipal i Museu d'Història (FARRO, 1985). En aquest cas concret, a més de la possibilitat de compartir determinats serveis –arxiu d'imatges, sala de conferències, departament pedagògic– es pot plantejar l'ús comú de l'equipament informàtic, en el sentit d'aprofitar-lo per a la creació de bases de dades documentals, bibliogràfiques, artístiques i monumentals amb finalitats informatives, pedagògiques i d'investigació.

ELS MUSEU-ARXIU, O LA BARREJA INDISCRIMINADA

Aquest plantejament general de col·laboració –que no fa res més que potenciar la personalitat d'arxius i museus– es pot veure en part obstaculitzada per la proliferació d'un seguit d'iniciatives que pretenen d'integrar en un tot indestruïble les funcions d'ambdues institucions. Així es parla de Museu-Arxiu, o Arxiu-Museu, concebut com a un equipament monolític on un servei es veu sotmès o subordinat a l'altre i on la qualitat dels serveis que s'ofereixen a la ciutadania pot ressentir-se d'aquest plantejament. Una

breu ullada als díptics de difusió d'alguns museus ens permeten de constatar com n'hi ha que ofereixen com a servei el d'arxiu històric, o bé, cosa més greu, com un museu intenta de «crear» un arxiu tot seleccionant aquelles peces documentals que els semblen més interessants o efectistes. Finalment, i com ja hem esmentat, també ens trobem en el cas que s'ha intentat d'anar a la recerca dels arxius econòmics i d'empreses, sobretot en el cas de museus tècnics i monogràfics, adduint la necessitat de documentar les peces –màquines, estris i eines– amb la qual cosa s'oblida la fragmentació que s'imposa al patrimoni documental col·lectiu i la impossibilitat d'oferir a l'investigador l'atenció, la infraestructura i els instruments descriptius propis d'una institució d'arxius.

Altra cosa és que l'Arxiu i el Museu comparteixin un mateix edifici –amb els avantatges que aquesta proximitat suposa– o que en viles d'escàs pes demogràfic i econòmic la seva direcció recaigui en una mateixa persona. La lògica rendibilització dels recursos humans i econòmics no ha d'impedir que l'arxiu i el museu mantinguin la seva personalitat diferenciada.

Ben legítim i altrament imprescindible, és la necessitat dels museus d'atendre els seus propis arxius i de crear-ne de nous mitjançant una política de documentació dels seus fons. És ben obvi que als museus correspondrà de vetllar pels documents que fan referència als seus orígens, història i administració, però sobretot per impulsar la seva funció de documentació (PARÉS, 1988).

En síntesi, un cop feta la constatació de la personalitat diferenciada d'ambdues disciplines, però també, d'aquells camps on es fa imprescindible una estreta col·laboració, caldria insistir en la necessitat que la futura legislació catalana en l'àmbit del patrimoni avancés en la definició conceptual i en la delimitació funcional de totes les institucions que malden per defensar i promoure el patrimoni cultural col·lectiu, singularment dels arxius, museus, biblioteques i centres de documentació.